

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

Београд
415-28/2023

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

klikAktiv
centar za razvoj socijalnih politika

дел. бр. 22900 датум: 12. септембар 2023. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

ПРАЋЕЊЕ ПОСТУПАЊА ПРЕМА МИГРАНТИМА/ТРАЖИОЦИМА АЗИЛА

МОНИТОРИНГ ПРИХВАТИЛИШТА ЗА СТРАНЦЕ

Извештај о посети Прихваталишту за странце у Падинској Скели

Београд, септембар 2023. године

Садржај

1. УВОД	3
1.1. МАНДАТ НПМ	3
1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ	4
1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ	4
1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ	4
1.2.3. САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА НПМ	4
1.3. ПОДАЦИ О ПРИХВАТИЛИШТУ	5
2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ	6
2.1. МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ	6
2.2. ИСХРАНА	10
2.3. ПРИЈЕМ И ОТПУСТ	10
2.4. МЕХАНИЗМИ ЗАШТИТЕ	15
2.4.1. ОБАВЕШТЕЊЕ ТРЕЋЕ ОСОБЕ	15
2.4.2. ПРИСТУП АДВОКАТУ	15
2.4.3. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД	16
2.4.4. ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНА ПОМОЋ	20
2.5. РЕЖИМ БОРАВКА	20
2.6. КОНТАКТ СА СПОЉНИМ СВЕТОМ	22
2.7. РЕД И БЕЗБЕДНОСТ	23
2.8. СЛУЖБЕНИЦИ	24
2.9. РАЊИВЕ КАТЕГОРИЈЕ	27
2.10. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ	28

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НПМ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево и Кликактив – Центар за развој социјалних политика.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међ. уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међ. уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен у "Сл. гласнику РС", бр. 82/22.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

УСТАНОВА	Прихваталиште за странце у Падинској Скели
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	17. мај 2023. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТЕ	Редовна посета
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је ненајављена
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана, у сарадњи са удружењем Кликатив – Центар за развој социјалних политика
ТИМ	<u>Вођа тима:</u> др Наташа Тањевић, заменица заштитника грађана <u>Чланови тима:</u> Марко Анојчић, Заштитник грађана/Одељење НПМ Вук Вучковић, Кликатив – Центар за развој социјалних политика Љубинка Мишковић, Факултет политичких наука, полазница студентске стручне праксе 2022/2023. год. преводица: Петар Јаначковић⁴

1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ

На почетку посете, руководству Прихваталишта су представљени чланови тима НПМ, као и циљ и план посете. У уводном разговору, од руководства су добијене информације о тренутном стању у Прихваталишту и поступању према странцима који се овде налазе. Потом је тим НПМ, подељен у два подтима, обишао просторије за смештај и боравак странаца и обавио разговоре са странцима који се овде налазе, остварио увид у релевантну документацију и од полицијских службеника прибавио додатне информације о поступању према странцима. Напошетку, на завршном разговору са управником су изнети главни утисци о посети и налази чланова тима.

1.2.3. САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА НПМ

Руководство Прихваталишта и сви полицијски службеници су остварили пуну сарадњу са тимом за посету и омогућили остваривање мандата НПМ. Тиму НПМ су пружене све тражене информације, омогућен увид у и фотокопирање тражене документације, обилазак и фотографисање свих просторија и ненадзирани разговори са странцима по избору чланова тима.

Наведено поступање представља пример добре праксе у складу са законом предвиђеном обавезом сарадње органа са НПМ.

⁴ Услуге преводиоца су обезбеђене уз подршку Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице (УНХЦР).

1.3. ПОДАЦИ О ПРИХВАТИЛИШТУ

СТРАНЦИ	Укупно 31 странаца, од тога: – жена 0 – малолетника 0 – са здравственим и другим посебним потребама 2																		
ДРЖАВЉАНСТВО	<table> <tr><td>Исламска Република Авганистан</td><td>17</td></tr> <tr><td>Сиријска Арапска Република</td><td>4</td></tr> <tr><td>Република Индија</td><td>3</td></tr> <tr><td>Руска Федерација</td><td>2</td></tr> <tr><td>Краљевина Мароко</td><td>1</td></tr> <tr><td>Република Ирак</td><td>1</td></tr> <tr><td>Држава Палестина</td><td>1</td></tr> <tr><td>Народна Демократска Република Алжир</td><td>1</td></tr> <tr><td>Исламска Република Пакистан</td><td>1</td></tr> </table>	Исламска Република Авганистан	17	Сиријска Арапска Република	4	Република Индија	3	Руска Федерација	2	Краљевина Мароко	1	Република Ирак	1	Држава Палестина	1	Народна Демократска Република Алжир	1	Исламска Република Пакистан	1
Исламска Република Авганистан	17																		
Сиријска Арапска Република	4																		
Република Индија	3																		
Руска Федерација	2																		
Краљевина Мароко	1																		
Република Ирак	1																		
Држава Палестина	1																		
Народна Демократска Република Алжир	1																		
Исламска Република Пакистан	1																		
ОСНОВ ОДРЕЂИВАЊА БОРАВКА	чл. 87. ст. 2. т. 1. Закона о странцима (постојање ризика да странац неће бити доступан надлежном органу ради спровођења принудног удаљења) 31																		
БРОЈ РАДНО АНГАЖОВАНИХ	Укупно 41, од тога: - 30 на пословима обезбеђења - 5 на техничким пословима																		

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ

Прихваталиште је једноетажни објекат. На улазу у објекат је пријавница, а потом се дуж ходника налазе службене просторије. Смештајни део је подељен у два дела објекта (дуж два ходника) и одвојен је од службеног дела. У њима се налази по пет спаваоница. У оба смештајна дела се налази већа просторија која се користи као дневни боравак и трпезарија, као и тоалети и купатила. У оба смештајна дела из просторије за дневни боравак излази се у ограђено мање двориште.

У односу на стање из претходних посета, смештајни услови у Прихваталишту су знатно унапређени. Један део објекта још увек није у потпуности реновиран, па се једна спаваоница у овом делу користи само по потреби, односно у случају повећаног броја странаца које је потребно сместити у Прихваталиште. У тренутку посете, први део је у потпуности био попуњен, а у другом се користила једна спаваоница. Такође, у току су радови на изградњи новог објекта чији се завршетак очекује до краја године.

Све спаваонице су исте: површине око 21 m² и предвиђене су за смештај 5 лица. У тренутку посете се користило се 7 спаваоница у I анексу, од тога је у једној странац боравио сам, као и 1 спаваоница у II анексу.

У свакој спаваоници налазе кревети, један већи орман са полицама за одлагање личних ствари и намирница, као и сто са неколико столица или клупа. Лежајеви су опремљени душецима и комплетном постељином, која је деловала чисто. Постељина се мења једном у 7 до 10 дана и пере се у перионици ван Прихваталишта.

спаванице

Приликом обиласка спаваоница поједини странци су се жалили тиму НПМ на постојање стеница. Том приликом су показали и уједе по рукама и ногама, као и флеке од ових инсеката по зидовима због чега су исти запрљани. Према службеним наводима, дезинсекција свих спаваоница је вршена недавно. Међутим, имајући у виду да се странци и даље жале на постојање стеница, те да је уочено да су зидови појединих спаваоница запрљани, **НПМ указује на ове околности како би се и убудуће редовно предузимале активности у циљу дезинсекције свих просторија – спаваоница.**

У свим спаваоницама су велики прозори, који су са спољне стране заштићени решеткама, омогућавају довољан доток свежег ваздуха и природног светла. Вештачко осветљење је такође одговарајуће. Спаваонице су затечене чисте и проветрене.

Хигијену спаваоница и других просторија које користе одржавају странци свакодневно и Прихватилиште им обезбеђује средства за то. Топла вода је доступна стално, а средства за одржавање личне хигијене странци који немају добијају на усмени захтев и Прихватилиште их има довољно на стању. Странци добијају и дозе прашка за ручно прање личног веша, што могу обавити у заједничким тоалетима.

Странцима је омогућено да код себе држе личне ствари, а у спаваоницама су уочене и путне торбе и кесе.

Пушење је дозвољено у простору за боравак на свежем ваздуху и у просторији за дневни (заједнички) боравак.

У склопу сваке спаваонице налази се одвојени санитарни део, површине око 1,5 m², који се састоји од чулавца и умиваоника. Санитарни уређаји делују истрошено. Поред тога, у објекту се у оба смештајна дела користе 3 заједничка тоалета и 2 купатила, који су затечени у лошем стању у погледу хигијене и са исто тако дотрајалим санитарним уређајима. Такође, и плочице на зиду су у лошем стању.

тоалети

1.

УТВРЂЕНО

Хигијена мокрих чворова у спаваоницама, као и у заједничким тоалетима/купатилима није задовољавајућа, већи број санитарних уређаја, као и плочица на зиду је дотрајао.

РАЗЛОЗИ

Овакви објекти би требало да обезбеде смештај који је адекватно намештен, чист и у добром стању и који нуди довољно животног простора за предвиђени капацитет. Поред тога, треба водити рачуна о дизајну и распореду просторија како би се избегао, колико год је то могуће, било какав утисак „затворског“ окружења. Организоване активности би требало да обухватају вежбање на отвореном, приступ дневној соби и радију/телевизији и новинама/часописима, као и друга одговарајућа средства за рекреацију.⁵

Очигледно је да такви центри морају пружити смештај који је адекватно опремљен, чист и у добром стању, и који нуди довољно животног простора за дати број особа у питању. Надаље, приликом пројектовања и планирања простора треба тежити да се у највећој могућој мери избегне утисак затвореничког окружења. Што се тиче режима активности, оне морају укључивати физичку рекреацију на отвореном, приступ просторији за дневни боравак, те радију/телевизији и новинама/часописима, као и другим одговарајућим средствима за рекреацију (друштвеним играма, стоном тенису). Што је дужи период лишења слободе кретања, то развијеније треба да буду активности које им стоје на располагању.⁶

Имиграциони притворски центри требали би обезбедити смештај који је адекватно опремљен, чист и добро одржаван, те који нуди довољно животног простора у односу на број оних који ту борава.⁷

ПРЕПОРУКА

Прихватилиште за странце ће побољшати хигијену мокрих чворова у спаваоницама и заједничким тоалетима/купатилима и замениће дотрајале санитарне уређаје.

Просторија за дневни боравак, која се користи и као трпезарија, је доступна свим странцима током готово целог дана, с обзиром на то да у њој странци не могу боравити само у време одмора, поподневног (од 14 – 17) и вечерњег (након 21 часова). У просторији за дневни боравак се налази неколико већих столова и столица и телевизор са кабловском телевизијом. Просторија има више прозора, клима уређај и вештачко осветљење. Затечена је чиста, прозрачна и осветљена, са исправним намештајем, а највећи број странаца је у тренутку посете НПМ боравио управо у овој просторији. Ипак, већи број столица је у лошем стању, дотрајале су и истрошене од употребе и потребно је заменити их.

⁵ Двадесет смерница о принудном враћању Комитета министара Савета Европе, СМ(2005)40, (Двадесет смерница), смерн. 10.2.

⁶ Стандарди ЦПТ: Страни држављани лишени слободе према законима о странцима, СРТ/Inf(97)10, пар. 29.

⁷ Информативни документ ЦПТ: Имиграциони притвор, СРТ/Inf(2017)3, Поглавље 3. Одговарајући материјални услови за дуже боравке (преко 24 часа).

2.

УТВРЂЕНО

Више столица у просторији за заједнички боравак је у лошем стању.

РАЗЛОЗИ

Овакви објекти би требало да обезбеде смештај који је адекватно намештен, чист и у добром стању и који нуди довољно животног простора за предвиђени капацитет. Поред тога, треба водити рачуна о дизајну и распореду просторија како би се избегао, колико год је то могуће, било какав утисак „затворског“ окружења. Организоване активности би требало да обухватају вежбање на отвореном, приступ дневној соби и радију/телевизији и новинама/часописима, као и друга одговарајућа средства за рекреацију.⁸

Очигледно је да такви центри морају пружити смештај који је адекватно опремљен, чист и у добром стању, и који нуди довољно животног простора за дати број особа у питању. Надаље, приликом пројектовања и планирања простора треба тежити да се у највећој могућој мери избегне утисак затвореничког окружења. Што се тиче режима активности, оне морају укључивати физичку рекреацију на отвореном, приступ просторији за дневни боравак, те радију/телевизији и новинама/часописима, као и другим одговарајућим средствима за рекреацију (друштвеним играма, стоном тенису). Што је дужи период лишења слободе кретања, то развијеније треба да буду активности које им стоје на располагању.⁹

Имиграциони притворски центри требали би обезбедити смештај који је адекватно опремљен, чист и добро одржаван, те који нуди довољно животног простора у односу на број оних који ту борава.¹⁰

ПРЕПОРУКА

Прихватилиште за странце ће заменити дотрајале и истрошене столице у дневном боравку.

дневни боравак / трпезарија

⁸ Двадесет смерница, смерн. 10.2.

⁹ Стандарди ЦПТ: Страни држављани лишени слободе према законима о странцима, пар. 29.

¹⁰ Информативни документ ЦПТ: Имиграциони притвор, Поглавље 4. Одговарајући материјални услови за дуже боравке (преко 24 часа).

За боравак на свежем ваздуху се користи мањи простор, који је ограђен и састоји се од две полукружне клупе и чесме. Мањи кров може да пружи заштиту од атмосферских падавина. Простор за боравак на свежем ваздуху се налази и у другом смештајном делу објекта, али се не користи.

простор за боравак на свежем ваздуху

2.2. ИСХРАНА

Храна за странце се сервира три пута дневно. Обезбеђена је кувана храна, а сва три obroка су калорична, разноврсна и у складу са верским убеђењима. Према евиденцији исхране, која се води на дневном нивоу, свеже воће и поврће су у исхрани свакодневно, а млеко и млечни производи најмање 3 пута недељно. Странци добијају и флаширану пијаћу воду.

Јеловници су затечени у кухињи, на српском језику. Динамика послуживања obroка је таква да су странци већ научили шта се служи којим данима. Оброци се сервирају у трпезарији, осим вечере која се сервира у спаваоницама.

Прихватилиште у свом саставу нема кантину, али постоји могућност да за рачун странаца полицијски службеници набаве намирнице и друге ствари из локалних трговинских радњи. Новац се узима из депозита странаца а рачуни се чувају међу документацијом – досијеима странаца, уз службену белешку о обављеној куповини.

2.3. ПРИЈЕМ И ОТПУСТ

О странцима се води евиденција (Књига странаца у Прихватилишту) у коју се уписују лични подаци: име, датум рођења и држављанство, као и подаци у вези са боравком у Прихватилишту: датум и основ пријема (број решења и која организациона јединица га је донела) и датум и разлог отпуста (исход поступка).

Странце у Прихватилиште доводе службеници полицијске станице која је донела решење о одређивању боравка. Ову одлуку странцима уручују полицијски службеници полицијске управе која је донела предметно решење, а странац потврђује пријем решења својим потписом на примерку који се одлаже у досије.

Одмах након пријема, полицијски службеници обављају преглед странца и његових ствари, када се посебна пажња обраћа и на постојање евентуалних физичких повреда. Ово се бележи у записнику о пријему. Након тога, странцу се одузму личне ствари чије држање није дозвољено, о чему се издаје потврда. У свим досијеима се налази примерак уредно потписане потврде о привремено одузетим предметима – углавном су у питању мобилни телефони, новац и лична документа, на српском језику.

Потом се странци задужују чистом постељином и смештају у спаваонице, при чему се води рачуна о религијској припадности и евентуалним потенцијалним сигурносним аспектима на које би указао ново примљени странац приликом иницијалног разговора са полицијским службеницима или који су већ познати полицијским службеницима.

Поред евиденције странаца који су боравили у Прихватилишту, воде се и посебни досијеи са документацијом за сваког од њих. НПМ је извршио увид у неколико списа предмета у којима су се налазиле одлуке о одређивању боравка у прихватилишту, путне исправе, потврде о одузетим предметима, службене белешке, фискални рачуни о обављеним куповинама и др.

Приликом пријема у Прихватилиште, странцима се уручује образац о правима ухапшеног из Законика о кривичном поступку, које, као што је НПМ већ неколико пута истицао,¹¹ **странце не упознаје у потпуности са ситуацијом у којој се налазе и правима која имају, а може им створити и погрешну слику о њиховом статусу.** Ипак, поред наведеног, добијају и писмено обавештење о разлозима одређивања боравка овде, које постоји на више језика, а у заједничкој просторији је истакнут кућни ред Прихватилишта, такође на неколико језика.

Према доступној документацији, већем броју странаца је ускраћен боравак на територији земље због тога што је утврђено да њихов боравак представља неприхватљив безбедносни ризик, што је поткрепљено одговарајућим извештајима надлежних служби у којима се, на пример, наводи да постоје сазнања да боравак у Републици Србији користе за вршење кривичних дела. Међутим, како безбедносни ризик у време посете НПМ није могао бити основ за одређивање боравка у Прихватилишту, свима је одређен боравак због тога што постоји ризик да неће бити доступни надлежном органу ради спровођења принудног удаљења. Ипак, из доступне документације нема података да се било какве мере предузимају у правцу спровођења реадмисије или другог начина принудног удаљења из земље већине ових странаца. Чак су и странци током разговора са НПМ наводили да очекују да ће овде провести максимално дозвољено време и да ће потом бити пуштени на слободу. За највећи број странаца ово се показало да је тачно, будући да је у највећем броју случајева укупно време боравка у Прихватилишту било максимално прописаних 180 дана.

¹¹ Видети, на пример: Извештај о посети Прихватилишту за странце у Падинској Скели, бр. 281-48/16 од 6. јула 2016. год, поглавље 2. Процедуре пријема и отпуста странаца из Прихватилишта; Извештај о посети Прихватилишту за странце у Падинској Скели, бр. 415-11/19 од 2. јула 2019. год, поглавље 2.1.7. Обавештење о правима.

Сличну ситуацију НПМ је уочио и приликом посете Прихватилишту за странце у Димитровграду.¹²

Прихватилишта за странце нису места за лишење слободе оних за које се сумња да су учинили неко кривично дело или прекршај, већ се ради о објектима за смештај странаца којима није дозвољен улазак у земљу или за које је донето решење о протеривању, удаљењу из земље или о враћању, али их није могуће одмах удаљити.¹³

Упадљив и сликовит је пример једног страног држављанина коме је у поступку изручења страној држави након укидања мере притвора због протекла најдуже дозвољеног трајања ове мере поступајући суд одредио меру забране напуштања боравишта (у Новом Саду) и истовремено наложио смештај у Прихватилиште за странце (у Падинској Скели). Мера забране напуштања боравишта, са налогом за смештај у Прихватилиште, је поновљена по истеку најдуже могућег трајања боравка у Прихватилишту, тако да је у тренутку посете НПМ овај странац овде боравио дуже од 8 месеци. НПМ је утврдио и да ово није изолован случај одређивања боравка у прихватилишту по одлуци суда, а ради обезбеђења присуства странаца у судском поступку.¹⁴

НПМ скреће пажњу и на то да боравак у прихватилишту могу да одреде само организационе јединице Министарства унутрашњих послова које су одређене законом,¹⁵ док правосудни органи имају на располагању друге мере за обезбеђење присуства окривљеног или другог учесника у поступку и несметано вођење кривичног или другог судског поступка.

НПМ указује да се због свега горе наведеног, боравак у Прихватилишту за многе странце које је затекао овде може сматрати лишењем слободе које не би прошло тест законитости у смислу Европске конвенције о људским правима.¹⁶ Општи принципи законитости лишења слободе коју је успоставила пракса Европског суда за људска права су владавина права и правна извесност, пропорционалност и заштита од произвољности лишења слободе.¹⁷

Двадесет смерница Савета Европе о принудном враћању указују на то да ће притвор ради принудног удаљења бити оправдан само онолико дуго колико су у току припреме за удаљење. Ако се такви аранжмани не спроводе са дужном пажњом, притвор ће престати да буде дозвољен.¹⁸ Ad hoc Комитет експерата за правне аспекте територијалног азила, избеглица и лица без држављанства је у коментару ове одредбе прецизирао да правило које је формулисано у овој смерници произилази из чињенице

¹² Извештај о посети Прихватилишту за странце у Димитровграду, бр. 415-60/22 од 31. марта 2023. год.

¹³ Закон о странцима ("Сл. гласник РС", бр. 24/18, 31/19 и 62/23), чл. 3. т. 28.

¹⁴ Један странац је у прихватилишту тако боравио у периоду од 26. јуна 2022. год. до 9. јануара 2023. год.

¹⁵ У складу са Законом о странцима (чл. 87. ст. 1. у вези чл. 3. т. 2. и 3.): организациона јединица ван седишта која обавља послове у вези са кретањем и боравком странаца и организациона јединица у седишту која обавља послове граничне контроле и послове у вези са кретањем и боравком странаца; у складу са Законом о азилу и привременој заштити (чл. 78. ст. 1. т. 3. у вези чл. 77. ст. 1.): Канцеларија за азил.

¹⁶ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, ратификована Законом објављеним у "Сл. лист СЦГ – Међ. уговори", бр. 9/03, 5/05 и 7/05 - испр. и "Сл. гласник РС – Међ. уговори", бр. 12/10 и 10/15), чл. 5.

¹⁷ Више о томе у Водичу за члан 5. Европске конвенције о људским правима, доступно на https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_5_eng.

¹⁸ Двадесет смерница, смерн. 7.

да члан 5. став 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода намеће рестриктивно тумачење ситуација у којима је лишавање слободе дозвољено, јер су то изузеци од основног права на слободу и безбедност. Европски суд за људска права је подсетио да ће „било које лишење слободе из члана 5. ст. 1. т. (ф) Европске конвенције бити **оправдано само док је у току поступак депортације**. Ако се такав поступак не води са дужном пажњом, притвор престаје да буде дозвољен према члану 5. ст. 1. т. (ф)”¹⁹. То подразумева да **када се чини да удаљење лица у разумном року није реално, притвор престаје да буде оправдан** и мора уследити пуштање на слободу.²⁰ Комитет за људска права заузима сличан став према члану 9. став 1. Међународног пакта о грађанским и политичким правима, сматрајући да ова одредба није прекршена, јер „**једном када разумна могућност протеривања [подносиоца представке] више није постојала притвор му је укинута**”.²¹ Комитет за људска права такође сматра да члан 9. Међународног пакта **искључује притвор на дужи период када би депортација могла бити немогућа из правних или других разлога**.²²

НПМ указује на то да је сврха боравака у прихватилишту припрема враћања или извршење принудног удаљења (чл. 87. ст. 1. Закона о странцима), да би боравак странаца у прихватилишту требало да траје што је краће могуће и да током боравака мора бити довољно изгледа да се странац може принудно удаљити (чл. 88. ст. 1. Закона о странцима). С тим у вези, потребно је преиспитати разлоге због којих ови странци борава у Прихватилишту за странце у Падинској Скели и утврдити да ли постоји довољно изгледа да ће они бити принудно удаљени из земље, те у супротном отпустити их из Прихватилишта, јер не постоји основ за њихов даљи боравак овде.

3.

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће преиспитати основ за боравак странаца у Прихватилишту за странце у Падинској Скели и све странце за које више не постоје прописани услови и/или за које не постоји довољно изгледа да се могу принудно удаљити ће отпустити из Прихватилишта.

Министарство унутрашњих послова ће предузети потребне мере да се странцима за које не постоји довољно изгледа да се могу принудно удаљити не одређује боравак у прихватилиштима за странце.

РАЗЛОЗИ

*Притвор до удаљења биће оправдан само онолико дуго колико су у току припреме за удаљење. Ако се такви аранжмани не спровode са дужном пажњом, притвор ће престати да буде дозвољен.*²³

Треба напоменути да у складу са чланом 5(1)ф Европске конвенције о људским правима, нерегуларни мигранти могу бити лишени слободе било онда када се предузимају мере у циљу депортације или да би се спречио неовлашћени улазак у земљу. Сврха лишења слободе

¹⁹ Eur. Ct. HR, Chahal против Уједињеног Краљевства, пресуда од 15. новембра 1996. год, пар. 113.

²⁰ Eur. Commiss. HR, Caprino против Уједињеног Краљевства, представка бр. 6871/75, одлука од 3. марта 1978. год, YB ECHR, 21, стр. 285, 295-296 (и DR, 12, стр. 14).

²¹ Предмет Jalloh против Холандије, саопштење бр. 794/1998, коначни ставови од 23. марта 2002. год.

²² Видети нпр. Закључна запажања која се односе на Уједињено Краљевство, (2001) UN doc. CSCR/CO/73/UK, пар. 16

²³ Двадесет смерница, смерн. 6.2.

нерегуларних миграната стога се значајно разликује од сврхе лишења слободе лица која су у затвору било као притвореници или као осуђени преступници.²⁴

Према одредбама члана 5. ЕКЉП, овај облик лишења слободе је дозвољен, под условом да се предузимају активности било с циљем депортације или како би се спречио неовлашћен улазак у земљу. Лишење нерегуларних миграната слободе не сме бити ни арбитрарно нити аутоматска последица (наводног) кршења закона о страним држављанима. Другим речима, имиграциони притвор би требало да буде изузетан, пропорционалан и, сходно томе, индивидуална мера која је неопходна како би се спречила незаконита имиграција.

Лишење слободе према законима о страним држављанима би требало да буде само задња мера, након пажљиве и индивидуалне анализе сваког случаја. Поред тога, продужење потребе за лишењем слободе би требало периодично анализирати. Алтернативне (ванзаводске) мере треба осмислити и користити кад год је то могуће.²⁵

Боравак странца у прихватилишту траје што је краће могуће, а током боравака странца у прихватилишту мора бити довољно изгледа да се странац може принудно удаљити. Трајање боравака у прихватилишту не може бити дуже од 90 дана.²⁶

У пракси се поставило и питање да ли странцу који је провео најдуже прописано време од 180 дана у Прихватилишту може након отпуштања поново бити одређен боравак у Прихватилишту. С обзиром на то да се са једне стране боравак у Прихватилишту одређује у сврху припреме враћања или извршења принудног удаљења, те да Закон о странцима изричито наводи да "укупно време боравака у прихватилишту не може бити дуже од 180 дана",²⁷ **НПМ сматра да се странцу који је једном отпуштен након истека најдужега времена које може провести у прихватилишту не може поново одредити боравак овде уколико се ради о истом поступку враћања. Односно, боравак у прихватилишту би се могао поново одредити само ако се ради о новом поступку враћања истог странца који се поново нашао у ситуацији да незаконито борави у Републици Србији.** При том, овде се не мисли на ново решење о враћању, већ о новој фактичкој ситуацији, будући да је позната чињеница да се за странце који не поступе по првом решењу често издаје друго, па и треће и четврто решење о враћању, без да су се промениле фактичке околности.²⁸ Овакво становиште НПМ је пре свега засновано на чињеници да се боравак у Прихватилишту одређује у оквиру поступка враћања, те да би законом ограничено време које странац може боравити овде било обесмишљено уколико би овај период изнова и изнова био обнављан у оквиру истог поступка враћања.

Странци се отпуштају из Прихватилишта уколико буду принудно удаљени у земље са којима се Република Србија граничи - у трећу земљу на основу споразума о реадмисији или земљу порекла, уколико се врате у земљу порекла кроз програм асистираниг добровољног повратка и реинтеграције који спроводи Комесаријат за избеглице и миграције посредством Међународне организација за миграције (ИОМ) или након

²⁴ Стандарди ЦПТ: Мере заштите за нерегуларне мигранте лишене слободе, CPT/Inf(2009)27, пар. 78.

²⁵ Информативни документ ЦПТ: Имиграциони притвор, Поглавље Увод и Поглавље 1. Притвор као задња мера.

²⁶ Закон о странцима, чл. 88. ст. 1.

²⁷ Чл. 88. ст. 4.

²⁸ До оваквог новог поступка враћања ће доћи на пример уколико странац напусти територију земље тако што поступи по решењу о враћању или буде принудно удаљен па након протекла одређеног времена поново уђе у Републику Србију и потом поново буде у незаконитом боравку или ако накнадно, након доношења решења о враћању, на неки законит начин регулише боравак у земљи, па онда поново изгуби статус законитог боравака.

истека временског рока трајања боравка у прихватилишту уколико се не могу принудно удаљити. Уколико се ради о реадмисији у трећу земљу или удаљењу у суседну земљу порекла, странци овде обично бораве до неколико недеља.

Приликом отпуста, странцима се враћају привремено одузети предмети и, уколико напуштају земљу, транспортују се службеним возилом до граничних прелаза, односно до међународног аеродрома у Београду.

2.4. МЕХАНИЗМИ ЗАШТИТЕ

2.4.1. ОБАВЕШТЕЊЕ ТРЕЋЕ ОСОБЕ

Према доступној документацији свим странцима је по пријему у Прихватилиште понуђено да о томе обавесте особу по избору, што они углавном одбијају. Ово је писмено констатовано у записницима о пријему. Тако, странци смештени овде први контакт са блиским особама имају приликом редовног коришћења телефона.²⁹

2.4.2. ПРИСТУП АДВОКАТУ

Адвокати имају приступ Прихватилишту, по правилу уз претходну најаву посете. Разговор са адвокатом се обавља уз поштовање приватности и поверљивости разговора, у једној просторији у службеном делу објекта, а полицијским службеници визуелно прате ток посете преко стаклених врата, стојећи у ходнику испред просторије.

Странци сами проналазе адвокате и ступају у контакт са њима, углавном тако што добију контакт податке од других странаца који бораве у Прихватилишту. Иако им је познато да су неки адвокати оспоравали одлуке о одређивању боравка у прихватилишту, руководство нема прецизније информације о овим поступцима, будући да се поступак води пред судом против одлуке коју је донела полицијска управа.

Адвокати често долазе са преводиоцима, а у договору са странцима приликом посете им доносе и личне ствари које им недостају, мобилне телефоне, новчана средства која су послали чланови породице или друга лица и слично. Посете адвоката се евидентирају и у досијеима странаца се чувају белешке полицијских службеника о томе.

НПМ констатује позитиван помак у вези са обезбеђивањем приступа правној помоћи странцима којима је одређен боравак у прихватилишту. Адвокатска комора Србије је поступајући по препоруци коју је НПМ упутио у обављању надзора над принудним удаљењем странаца³⁰ формирала листе заинтересованих адвоката за пружање правне помоћи странцима смештеним у прихватилиштима за странце, према редоследу пријављивања, седишту адвокатске канцеларије и адвокатске коморе. Ове листе, са контакт подацима, су достављене прихватилиштима и приликом ове посете НПМ је уочио да је листа видно истакнута и доступна странцима који овде бораве.

Иако се не ради о бесплатној правној помоћи, која би обезбедила делотворан и једнак приступ правди, листа адвоката који су заинтересовани да пружају правну помоћ у овој области је мера која може допринети томе да претрага и избор адвоката не буду у потпуности препуштени странцима, који често не знају језик и имају ограничене

²⁹ Више о томе у поглављу 2.6. Контакт са спољним светом.

³⁰ Извештај о надзору над принудним удаљењима странаца – октобар - децембар 2020. године, бр. 4115–25/21 од 4. марта 2021. год, стр. 10.

могућности и недовољно информација за то. За бесплатну правну помоћ су потребне измене закона. С тим у вези, Адвокатска комора Србије је упутила Министарству правде иницијативу за измену и допуну Закона о бесплатној правној помоћи у делу који уређује круг лица који имају право на бесплатну правну помоћ.³¹ Такође, кроз дијалог који је НПМ остварио са Министарством унутрашњих послова – Управом граничне полиције поново је указано на овај недостатак, а НПМ је тада добио информације да се ради на изменама Закона о странцима који би омогућили правну помоћ у поступку враћања и која ће бити бесплатна за странце, те да ће сви будући предлози бити достављени НПМ на давање мишљења.³² Међутим, у тексту Нацрта закона о изменама и допунама Закона о странцима који је био на јавној расправи од 9. фебруара до 1. марта 2023. године није била предвиђена бесплатна правна помоћ за странце који су у поступку враћања. У мишљењу о тексту Нацрта закона НПМ је предложио да се изменама и допунама отклоне недостаци у приступу странаца који су у поступку принудног удаљења правној помоћи, будући да, супротно међународним стандардима, ова категорија лица нису потенцијални корисници бесплатне правне помоћи, тако што ће уредити право на бесплатну правну помоћ за све или поједине категорије странаца у поступку принудног удаљења и услове под којима је могу остварити.³³ Нажалост, овај предлог није прихваћен, зато што су "услови за пружање бесплатне правне помоћи прописани посебним прописом - Законом о бесплатној правној помоћи, а ова категорија странаца није побројана у оквиру категорија лица која имају право на бесплатну правну помоћ у складу са тим законом", те би "прихватање наведеног предлога довело до међусобне неусаглашености поменутих прописа".³⁴

Неколико странаца који су се налазили у Прихватилишту у тренутку посете је ангажовало адвокате, а поједини наводе да адвокати редовно долазе и доносе им личне ствари.

2.4.3. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД

НПМ већ дуже време указује на недостатке у пружању здравствене заштите у прихватилиштима и сматра ово најважнијим проблемом у вези са условима боравака странаца у овим установама. У прихватилиштима нема стално присутног медицинског особља, па се лекарски прегледи, рачунајући и први преглед по пријему и преглед при отпусту, обављају у локалним здравственим установама по потреби, односно на захтев странца и по процени полицијског службеника да је неке потребан преглед. Полицијски службеници се старају о узимању преписане терапије, а здравствена документација се чува у предметима, међу осталом документацијом која се односи на боравак странаца у прихватилишту.

О битним недостацима у организацији здравствене заштите странаца којима је одређен боравак у Прихватилишту за странце НПМ је известио још 2016. године³⁵ и упутио препоруку за отклањање овог недостатка. Ову препоруку НПМ је понављао у више наредних извештаја о посетама, укључујући и Извештај о посети Прихватилишту за странце у Димитровграду, као и у извештајима о надзору над принудним удаљењима странаца.

³¹ Акт Адвокатске коморе Србије бр. 487/21 од 19. априла 2021. год.

³² Белешка о састанку НПМ и Министарства унутрашњих послова бр. 419-113/21 од 25. новембра 2021. год.

³³ Акт бр. 4110-11/23 од 27. фебруара 2023. год.

³⁴ Извештај о спроведеној јавној расправи о Нацрту закона о изменама и допунама закона о странцима, доступно на <https://ekonsultacije.gov.rs/topicOfDiscussionPage/132/1>.

³⁵ Извештај о посети Прихватилишту за странце у Падинској Скели, бр. 281-48/16 од 6. јула 2016. год.

У одговорима које је до сада добијао од Управе граничне полиције, НПМ је обавештаван о договорима са Министарством здравља и ангажовању медицинског особља у Прихватилишту у Падинској Скели, као о плановима да се једна просторија опреми за рад лекара након завршетка изградње новог дела објекта Прихватилишта. Међутим, завршетак изградње овог дела објекта је више пута померан.

Нажалост, ситуација у овом погледу непромењена. Већи број странаца са којима је НПМ обавио разговоре је навео да има здравствене проблеме, да има потребу за одређеном терапијом и лекарским прегледом. Иако службеници Прихватилишта за странце улажу велике напоре да одговоре на здравствене потребе странаца, полицијски службеници нису здравствени радници и у постојећим околностима је тешко обезбедити да се сваки странац који има потребу за лекарским прегледом спроводи у локалну здравствену установу. **Неопходно је предузети активности у циљу стварању услова за пружање одговарајуће здравствене заштите у Прихватилишту и одлагање завршетка објекта не може бити прихватљиво оправдање да се странцима ово не обезбеди.**

Из тог разлога, НПМ се одмах након ове посете поново обратио Управи граничне полиције са апелом да предузме мере како би се странцима којима је одређен боравак у прихватилишту за странце омогућила континуирана и одговарајућа здравствена заштита - редовно присуство здравствених радника у Прихватилишту, који ће обављати медицински скрининг и здравствене прегледе, обезбеђивати набавку и поделу терапије, чувати медицинску документацију и надzirати опште хигијенске услове.³⁶ У одговору Управе је наведено да су се обраћали дописима Министарству здравља, али да нису добили никакав одговор нити предлог, те да ће о реализацији наведеног и резултатима НПМ бити накнадно обавештен.³⁷

Питање трошкова терапије такође није на системски начин уређено, а Министарство здравља је обавестило НПМ да је у могућности да овим лицима финансира само трошкове пружања хитне здравствене заштите имајући у виду да је пројекат Европске уније,³⁸ ради финансирања здравствене пружања заштите мигрантима, избеглицама и тражиоцима азила, започео у априлу 2022. године те да буџетом није предвиђено формирање тимова у прихватилиштима за странце ни остале активности у вези са здравственом заштитом странаца који овде бораве.³⁹

НПМ ће са посебном пажњом наставити да прати ово питање.

НПМ би желео да од Министарства унутрашњих послова добије додатне информације о предузетом у циљу отклањања недостатака у пружању здравствене заштите странцима у Прихватилишту за странце у Падинској Скели.

У Прихватилишту су у тренутку посете боравила два странца са менталним сметњама, од којих један са очигледно тежим, који је боравио сам у соби и коме је неопходно обезбедити одговарајућу терапију, медицинску помоћ и други одговарајући смештај. У том циљу НПМ се обратио Управи граничне полиције одмах након обављене посете.⁴⁰ **Међутим, до упућивања овог извештаја НПМ није добио одговор на овај захтев.**

³⁶ Акт бр. 415-28/23 од 23. маја 2023. год.

³⁷ Акт Дирекције полиције – Управе граничне полиције, бр. 26-262/23-2 од 30. јуна 2023. год.

³⁸ ИПА 2022/435-817.

³⁹ Акт Министарства здравља бр. 500-01-833/23-01 од 6. јуна 2023. год.

⁴⁰ Акт бр. 415-28/23 од 23. маја 2023. год.

НПМ би желео да од Министарства унутрашњих послова добије информацију о томе да ли је странац о коме је било речи у тексту изнад премештен у установу у којој му се може пружити одговарајућа нега.

Такође, НПМ је утврдио и да ово није изолован случај, те да се повремено у Прихватилиште смештају странци са менталним сметњама који се због свог нестабилног понашања смештају сами у собе. **НПМ сматра да прихватилишта за странце нису места за боравак лица са менталним сметњама и да њихов боравак у оваквим установама може довести до погоршања њиховог психичког стања и ситуација у којима ова лица могу бити опасна по себе и/или околину.**

4.

УТВРЂЕНО

У Прихватилиште за странце у Падинској Скели се повремено смештају странци са тежим менталним поремећајима.

РАЗЛОЗИ

Оцена здравственог стања нерегуларних миграната током лишења слободе представља основну одговорност у односу на сваког појединачног притвореника и у односу на групу нерегуларних миграната у целини. На ментално и физичко здравље нерегуларних миграната могу негативно утицати претходна трауматска искуства. Надаље, губитак личног и културног окружења на које је особа навикла и неизвесност у вези са сопственом будућношћу могу довести до погоршања менталног стања, укључујући погоршање већ постојећих симптома депресије, анксиозности и пост трауматског поремећаја.⁴¹

Делегација ЦПТ је такође утврдила да је постојао лош приступ психијатријској нези, који је заправо био ограничен на хитне случајеве, као и да је такође постојао недостатак праћења планова лечења од стране ИРЦ-а и здравствених служби Притворског центра када се мигрант врати из болничке неге, или било какав значајан преглед оних са сложеним здравственим проблемима или рањивостима.

Илустрације ради, делегација ЦПТ је разговарала са 24-годишњим Суданцем, који је стигао на Малту раније ове године и који је пребачен у болницу у Лондону на сложену операцију мозга, а затим се на крају вратио у Марса ИРЦ, и који је у потпуности зависио од помоћи других лица како би се опрао и облачио. Овај мигрант није могао да говори и могао је да комуницира само писањем. Показао је очигледне знаке депресије. Од његовог премештања у Марсу није редовно пружана психијатријска нега или накнадна нега након операције. Још горе, био је закључан на другом спрату, заједно са многим мигрантима позитивним на COVID 24 сата дневно, иако у посебној просторији, без приступа споља (чак и ако је могао да савлада степенице како би изашао напоље). Делегација ЦПТ је одмах упутила запажање о овом питању малтешким властима како би истакла да су околности у којима је ова особа била смештена биле потпуно неприкладне за задовољавање његових најосновнијих потреба и да би требало да буде пребачена из Марсе уз одговарајуће аранжмане за његову негу у заједници укључујући психијатријски преглед.

Саопштењем од 2. новембра 2020. године, малтешке власти су обавестиле Комитет да је након завршетка периода карантина, AWAS преместио лице у оквиру Марса ИРЦ у засебну просторију у приземљу, са тоалетом и тушем. Штавише, власти су подвукле да му је сада дозвољено да улази и излази из центра. Тражи се алтернативни смештај за њега и склапају се аранжмани са другим владиним агенцијама како би имао користи од (1) шеме самосталног

⁴¹ Стандарди ЦПТ: Мере заштите за нерегуларне мигранте лишене слободе, пар. 90.

живота и (II) пакета социјалне помоћи који се нуди особама са инвалидитетом. AWAS ће наставити да му пружа финансијску помоћ све док не почне да користи поменути пакет. ЦПТ би желео да буде обавештен када такви аранжмани за његову негу у заједници буду направљени, укључујући психијатријски преглед.⁴²

Делегација је обавештена да су једном броју лица дијагностификована тешка психотична обољења као што су шизофренија, тешки поремећаји личности, ментални инвалидитет и ПТСП. Многи су такође патили од анксиозних поремећаја или благих до умерених депресивних стања. За нека од ових лица Центар није пружио могућност да им се обезбеди неопходна нега и лечење. ЦПТ жели да подвуче да би особе којима је потребна психијатријска процена и/или лечење, без обзира на њихов правни статус, требало да буду процењене и/или лечене у адекватно опремљеној медицинској установи са особљем. **Комитет препоручује да се предузму мере за пребацивање лица која пате од најтежих облика психотичних поремећаја у одговарајућу психијатријску установу.**

Даље, лица са дијагнозом тешких психијатријских поремећаја, али који су у ремисији, треба да имају користи од посебног режима активности који погодује њиховој психосоцијалној рехабилитацији, укључујући више времена ван ћелије.⁴³

Делегација је донекле била забринута због договора који су на снази у вези са лицима са психијатријским обољењима. На пример, у Стокхолму, делегација је срела човека за кога се чинило да пати од озбиљног психијатријског поремећаја. Због нестабилног понашања, држан је у изолацији и свакодневно су га посећивали лекар и психолог, а недељно психијатар. Управа Стокхолма је стално покушавала да организује премештај у погодније окружење, као што је Одељење за индивидуалну подршку (Individuele Begeleidingsafdeling) у редовном затвору. Међутим, због недостатка простора на другом месту, овај човек је коначно смештен у санитетску јединицу Центра за протеривање аеродрома у Роттердаму. Овде се делегација ЦПТ састала са њим неколико дана касније; његово стање је било непромењено.

У светлу горњих напомена, ЦПТ би желео да добије коментаре холандских власти о аранжманима за психијатријску негу за притворенике имигранте.⁴⁴

Свако има право на заштиту свог физичког и психичког здравља.⁴⁵

Странцу који се налази у поступку враћања, а у сврху припреме враћања или извршења принудног удаљења одређује се боравак у прихватилицу на основу решења надлежног органа или решења граничне полиције о смештају странца у прихватилицу.

Изузетно од става (1) овог члана, странцу који има здравствене или друге посебне потребе, обезбедиће се други одговарајући смештај.⁴⁶

Ако полицијски службеник прихватилице примети да странац има здравствених проблема, односно ако се странац сам пожали да има здравствених проблема, полицијски службеник у прихватилицу одмах предузима даље мере и радње у вези решавања здравственог проблема странца, у складу са прописима из области здравствене заштите.⁴⁷

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити да се странцима са тежим менталним сметњама не одређује боравак у прихватилицама за странце.

⁴² Малта: Посета ЦПТ 2020, ЦПТ/Инф (2021) 1, пар. 71.

⁴³ Краљевина Холандија: Посета ЦПТ 2011, ЦПТ/Инф (2012) 21, пар. 68.

⁴⁴ Краљевина Холандија (Европа): Посета ЦПТ 2007, ЦПТ/Инф (2008) 2, пар. 71.

⁴⁵ Устав Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 98/06 и 115/21), чл. 68. ст. 1.

⁴⁶ Закон о странцима, чл. 87. ст. 1. и 5.

⁴⁷ Правилник о кућном реду и правилима боравака у прихватилицу за странце, ("Сл. гласник РС", бр. 42/18), чл. 14. ст. 3.

2.4.4. ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНА ПОМОЋ

Странци се поучавају о праву да комуницирају са дипломатско-конзуларним представништвом своје земље, односно земље која штити њихове интересе, укључујући и право да то представништво буде обавештено о њиховом смештају у Прихватилиште. Међутим, веома мали број странаца ово жели и по правилу се ради о онима који желе да уђу у програм асистираног добровољног повратка и реинтеграције, па преко представништава обезбеђују путне исправе, контакт са породицом и друго.

Уколико странац жели контакт са дипломатско-конзуларним представништвом, омогућава му се да их сами позову телефоном и обаве разговор. Уколико представништво потврди да се ради о њиховом држављанину или држављанину земље која штити интересе то странца, Прихватилиште службено контактира и Министарство спољних послова и обавештава их о томе да странац жели контакт са својим представништвом у Републици Србији.

О овим контактима се сачињавају службене белешке које се чувају у досијеима странаца.

Од странаца са којима је НПМ разговарао приликом посете, само један је имао контакт са дипломатско-конзуларним представништвом.

2.5. РЕЖИМ БОРАВКА

У ходнику у који се приступа по улазу у Анекс I је истакнут текст кућног реда Прихватилишта преведен на неколико језика: енглески, француски, арапски и персијски (фарси) језик.

Странци су током дана у заједничком боравку Анекса I, рачунајући и неколицину која је смешена у Анексу II. Собе се не закључавају па могу боравити и у својим собама. У собама су обавезно током ноћи, као и у време поподневног одмора, када су собе закључане.

Дешава се да странци из различитих анекса у одвојено време користе дневни боравак/трпезарију, до чега долази када је у Прихватилишту смештен већи број странаца због чега нема места за све, као и уколико постоје сазнања о групама које потенцијално могу изазвати међусобне сукобе.

За боравак на отвореном се користи простор намењен за то у Анексу I и требало би да буде доступан странцима свакодневно 2 сата. Поједини странци су навели да овај простор не могу да користе сваког дана, односно да излазе на свеж ваздух сваки други дан на по пола сата – сат. Са друге стране, према службеним наводима странци могу да изађу сваки дан на свеж ваздух, али не користе ту могућност. НПМ указује да је боравак на свежем ваздуху лица лишених слободе од изузетног значаја за њихово ментално и физичко благостање, с обзиром да већину времена проводе у затвореном простору са ограниченим приступом природном светлу и свежем ваздуху. Боравком на отвореном би требало да се омогући вежбање, опуштање, свеж ваздух и изложеност сунцу. С тога, НПМ изражава наду да ће руководство Прихватилишта за странце обратити нарочиту пажњу на поштовање права странаца на боравак на свежем ваздуху у трајању од најмање два сата дневно.⁴⁸

⁴⁸ Чл. 17. ст. 1. Правилника о кућном реду и правилима боравка у прихватилишту за странце.

Заједничка просторија – дневни боравак је током дана стално доступна. У дневном боравку могу пратити телевизијски програм, а доступни су страни канали. Осим тога, повремено се добровољно ангажују на радовима на уређењу објекта и дворишта. Других активности нема.

Рекреативне активности се генерално не сматрају приоритетом у местима детенције, али ипак имају важну улогу. Оне имају за циљ да структурирају дане затворених лица и смање тензије својствене лишавању слободе тако што ће их конструктивно окупирати и смањити ризик од развоја симптома депресије. Ове активности служе и за побољшање физичког и психичког благостања затворених лица. Осим тога, давањем могућности затвореним лицима да предлажу и учествују у организацији конкретних догађаја и активности, они се охрабрују да преузму одговорност и покажу иницијативу. Како би ове активности имале очекиване ефекте, лица би требало охрабривати, а не присиљавати да учествују у њима.

Постоје различити облици могућих активности у местима детенције. Спортске активности доприносе физичком благостању лица, смањују ниво стреса и напетости и помажу у одржавању или побољшању њиховог менталног здравља. Тимски спортови промовишу друштвени контакт и такође би их требало подстицати. Такође, друштвене и културне активности могу имати различите облике као што су радионице писања, редовне филмске пројекције, позоришне или музичке представе или часови, као и занатско и визуелно стваралаштво. Многе установе имају и библиотеку, која лицима пружа могућност да развију или стекну нова знања.

У сваком случају, садржина и учесталост оваквих активности је у вези са периодом боравка затворених лица у установи: што је овај период дужи, требало би понудити шири спектар активности.

5.

УТВРЂЕНО

Странци у Прихватилишту за странце у Падинској Скели немају могућност учешћа у спортско-рекреативним, друштвеним, културним и другим организованим активностима.

РАЗЛОЗИ

Овакви објекти би требало да обезбеде смештај који је адекватно опремљен, чист и у добром стању поправке и који нуди довољно животног простора за предвиђени капацитет. Поред тога, требало би узети у обзир дизајн и распоред просторија како би се избегао, колико је то могуће, сваки утисак затворске средине. Организоване активности би требало да укључују вежбање на отвореном, приступ дневној соби и радио/телевизију и новине/часописе, као и друга одговарајућа средства за рекреацију.⁴⁹

Што се тиче режима активности, оне морају укључивати физичку рекреацију на отвореном, приступ просторији за дневни боравак, те радију/телевизију и новинама/часописима, као и другим одговарајућим средствима за рекреацију (друштвеним играма, стоном тенису). Што је дужи период лишења слободе кретања, то развијеније треба да буду активности које им стоје на располагању.⁵⁰

⁴⁹ Двадесет смерница, смерн. 10.2.

⁵⁰ Стандарди ЦПТ: Страни држављани лишени слободе према законима о странцима, пар. 29.

Услови под којима се држе нерегуларни мигранти би требало да одражавају природу њиховог лишавања слободе, са ограниченим рестрикцијама у погледу простора и разноврсним режимом активности.⁵¹

Што је дужи период током којег се лица задржавају, треба им понудити шири спектар активности. Сврсисходне активности, у контексту имиграционог притвора, могу обухватити, између осталог, часове језика, ИТ/часове компјутера, баштованство, занатство и часове уметности, часове кувања и тзв. “културолошке кухиње”.

Имиграциони притворски центри би требало да обухвате приступ дневној соби и радио/телевизији и новинама/часописима, као и другим одговарајућим начинима рекреације (нпр., друштвеним играма, стоном тенису, спортовима), библиотеци и верским просторијама.⁵²

ЦПТ препоручује да се материјални услови у Прихватилишту за странце Падинска Скела побољшају, у светлу горе наведених напомена. Даље, приоритетно треба предузети кораке како би се омогућио шири спектар активности за стране држављане који се налазе у Прихватилишту; што је дужи период притвора, то би активности које им се нуде требало да буду развијеније.⁵³

Кућни ред и правила боравка у прихватилишту прописује министар надлежан за унутрашње послове. Кућним редом се нарочито уређује право странца да одређени временски период у току дана проведе на отвореном и да има могућност за рекреацију.⁵⁴

Полицијски службеници прихватилишта могу странцима додељивати задатке и подстицати их на активности извођења дневног програма у складу са кућним редом прихватилишта.

Приликом боравка на свежем ваздуху странац се креће слободно и може учествовати у друштвеним или спортским активностима, при чему се не смеју кршити правила боравка у прихватилишту.⁵⁵

ПРЕПОРУКА

Прихватилиште за странце у Падинској Скели ће странцима омогућити учешће у спорско-рекреативним, друштвеним, културним и другим организованим активностима, у складу са дужином боравка у Прихватилишту.

У Прихватилишту постоји просторија која би се могла користити за верске обреде, али се не користи јер странци не исказују потребу за тиме. У Прихватилиште не долазе свештена лица. Овде бораве странци свих конфесија, а у тренутку посете у Прихватилишту су се налазили припадници хришћанства, ислама и јудаизма.

2.6. КОНТАКТ СА СПОЉНИМ СВЕТОМ

Странци користе мобилне телефоне и примају посете и пакете.

Коришћење мобилних телефона се омогућава на захтев странаца, али једном до два пута недељно. Ово укључује и могућност видео позива. У објекту је доступна бежична интернет мрежа коју странци слободно користе. Посете су омогућене свакодневно у три термина (10:00, 11:00 и 12:00 часова). Оне се најављују телефонским путем па се са

⁵¹ Стандарди ЦПТ: Мере заштите за нерегуларне мигранте лишене слободе, пар. 79.

⁵² Информативни документ ЦПТ: Имиграциони притвор, Поглавље 5. Отворени режим.

⁵³ Србија и Црна Гора: Посета ЦПТ 2004, СРТ/Inf (2006)18, пар. 69.

⁵⁴ Закон о странцима, чл. 91. ст. 2. т. 5.

⁵⁵ Правилник о кућном реду и правилима боравка у прихватилишту за странце, чл. 3. ст. 2 и чл. 17. ст. 2.

посетиоцем уговори термин. Интерно правило је да адвокатске посете имају предност. Све посете се одвијају у једној просторији у службеном делу објекта и надзиру се визуелно, преко стаклених врата. Странцима се не забрањује физички контакт са посетиоцем. Пакете са личним стварима доносе по правилу посетиоци. Дописивање је такође дозвољено као вид комуникације са спољним светом, али нико ту опцију више не користи. Прихватилиште спорадично прима и прослеђује поднеске странаца државним органима којима желе да се обрете.

О коришћењу телефона и пријему посета и пакета се сачињавају службене белешке полицијских службеника које се чувају у досијеима странаца.

Странци наводе да имају мало времена на располагању за обављање телефонских разговора – редовно свега 10 минута недељно, као и да је интернет сигнал слабији па не могу да успоставе стабилну везу. Такође, само један странац од оних са којима је НПМ разговарао је имао посете блиских лица, односно супруге, за коју каже да редовно долази.

2.7. РЕД И БЕЗБЕДНОСТ

Полицијски службеници су навели да до сада није било значајнијих кршења реда и безбедности у Прихватилишту - напада на службена лица, покушаја бекства, међусобних физичких обрачуна и сл. Изузетни међусобни вербални сукоби су брзо престајали. Нису изрицане дисциплинске мере укора ни појачаног полицијског надзора нити су подношени захтеви за покретање прекршајног поступка због непоштовања правила боравка у Прихватилишту.

Претреси странаца и њихових ствари се обављају приликом пријема у Прихватилиште, а прегледи по потреби, на пример приликом увођења или извођења из Прихватилишта. Периодично се обављају претреси спаваоница и странаца која у њима бораве, најчешће викендом, о чему се сачињавају посебни извештаји. Од средстава принуде употребљавано је везивање, од почетка године 23 пута.

У Прихватилишту се води евиденција примене полицијских овлашћења (Преглед примењених овлашћења), у коју се уписују врста овлашћења, ко га је применио, када и према ком странцу и да ли је било последица примене. Прегледом ове евиденције утврђено је да су овлашћења од почетка године употребљена 142 пута, а претежно се ради о наређењу, довођењу и провери идентитета.

У спаваоницама нема тастера за позивање полицијских службеника, па их странци док су закључани у собама у случају потребе дозивају лупањем о врата. Такође, под видео надзором су све спаваонице у Анексу I. Камере су постављене и у просторији за дневни боравак, ходницима и дворишту, при чему је обезбеђена приватност странаца. Обавештење о постојању видео надзора је видно истакнуто, а видео надзор прате полицијски службеници у просторији дежурне службе, која се налази на улазу у објектат. Према службеним наводима, полицијски службеници немају могућност да сами изолују видео записе нити им је познато колико се дуго чувају снимци са видео надзора.

НПМ би желео да од Министарства унутрашњих послова добије податак о дужини чувања снимака видео надзора у Прихватилишту за странце у Падинској Скели.

Неколико дана пре посете НПМ је преминуо један странац. Према доступној документацији, он је због дисајних проблема неколико пута вођен у здравствене установе, где је добијао инфузију, последњи пут 7. маја, у Прихватилишту је користио "пумпицу" (мерно дозни инхалер) и током ноћи 10. маја је преминуо. Странци који су са њим боравили у соби су позвали полицијске службенике а они Службу хитне медицинске помоћи, која је брзо дошла. Према службеним наводима, обавештено је и јавно тужилаштво и обављен је увиђај.

2.8. СЛУЖБЕНИЦИ

У тренутку посете, у Прихватилишту је било ангажовано 30 полицијских службеника на пословима обезбеђења, 5 на техничким пословима (сервирање obroka, одржавање и сл.), 2 службеника обављају послове руковођења и 4 инспектора. Имајући у виду број странаца који су овде боравили у тренутку посете НПМ, као и додатна задужења полицијских службеника о којима је било речи у овом извештају, који се дакле не ограничавају само на полицијске послове (набавка робе из продавница, трансфери до здравствених установа и сл.), ово је недовољно службеника за непосредан рад са странцима.

Службеници Прихватилишта нису похађали посебне обуке за рад са странцима којима је одређен боравак у Прихватилишту. Ради се углавном о полицијским службеницима који су обучени за рад у граничној полицији. Шест службеница су жене, од тога је пет службеница обезбеђења, а један службеник је завршио обуку у области права детета и малолетничког кривичног права.

Обука за особље које ради у местима детенције је важна како би службеници били опремљени знањем, вештинама и ставом да добро обављају своје дужности, уз поштовање права и достојанства лица која се у оваквим местима налазе. Рад у местима детенције је сложен и захтева различите вештине. Многи ново запослени неће имати никаква знања о оваквом раду унапред. Обука је стога део развоја и одржавања квалификоване, мотивисане и посвећене радне снаге.

Програми обуке би требало да укључују почетну обуку приликом запошљавања и редовне могућности за професионални развој. Требало би да се заснивају на јасном разумевању сврхе рада у местима детенције и принципа људских права на којима се заснива.

Почетна обука би требало да буде обавезна за нове службенике, како би се припремили за своју улогу. Они би требало да буду што је могуће партиципативнији и да укључују теоријску и практичну обуку и процену. Не постоје стандарди о одговарајућој дужини програма иницијалне обуке. Међутим, они морају бити довољни да службеницима пруже разумевање принципа о томе шта њихова улога укључује и оперативно и техничко знање и вештине потребне за обављање овог посла.

Конкретно, програми почетне обуке за службенике прихватилишта за странце би требало да укључују:

- разумевање сврхе установе;
- принципе на којима се заснива рад у прихватилишту, укључујући и стандарде људских права;

- техничке вештине потребне за рад у прихватилишту (нпр. безбедносни протоколи, провере странаца, надзор, вођење евиденције и извештавање, употреба средстава принуде, претреси итд.) и како се оне примењују у пракси у складу са горе наведеним принципима;
- вештине међуљудске комуникације, укључујући и како изградити позитивне односе са странцима, смањити тензије и смирити ситуације без употребе силе (познато и као динамичка безбедност);
- принципе равноправности и различитости и о томе како се поступа према странцима у ситуацијама посебне рањивости (особе са инвалидитетом, жене, деца, ЛГБТИ особе), као и вештине неопходне за рад са њима;
- обуку о културној разноликости, ради подизања свести о различитим перцепцијама и искуствима аутохтоних и етничких мањинских група. Ова обука би требало да садржи практичне информације о другим културама и верским обичајима, како би помогла службеницима да развију одговарајуће понашање и комуникацију;
- обуку о правима, специфичним потребама и изазовима са којима се суочавају страни држављани, укључујући и језичке баријере могу ометати остваривање њихових права и испуњавање обавеза. Ови програми обуке би требало да покрију конзуларна права, имиграционе процедуре и како да се минимизира неизвесност странаца у погледу њиховог имиграционог статуса.

Службеницима би требало пружити и додатне могућности за професионални развој у редовним интервалима **током њихове каријере**, како би могли да одржавају знање и капацитете и да буду упознати са најновијим концептима и техникама релевантним за њихову улогу. Ово је такође важно за одржавање мотивације и задржавања особља. Ово може укључивати: интерну обуку, обуку у специјализованим центрима са особљем из других установа, националне квалификације, обуке у сродним областима и секторима (нпр. у затворским установама). Важно је истаћи и да не би требало да постоји дискриминација у погледу могућности професионалног развоја - женско особље и они који припадају мањинским групама морају имати исти приступ даљој обуци као и остали.

6.

УТВРЂЕНО

У Прихватилишту за странце у Падинској Скели је ангажовано недовољно полицијских службеника за непосредан рад са странцима и полицијски службеници нису имали одговарајуће, специфичне обуке за рад у Прихватилишту.

РАЗЛОЗИ

Лица која су задржана до принудног удаљења би нормално требало да буду смештена у најкраћем могућем периоду у објектима посебно намењеним за ту сврху, који нуде материјалне услове и режим који одговара њиховој правној ситуацији и са одговарајуће квалификованим особљем.

Особље у таквим установама би требало пажљиво бирати и они би требало да добију одговарајућу обуку. Државе чланице се подстичу да особљу, колико је то могуће, обезбеде обуку која не само да ће им дати вештине међуљудске комуникације, већ ће их упознати и са различитим културама притвореника. Пожељно је да неко од особља има одговарајуће језичке вештине и требало би да буде у стању да препозна могуће симптоме стресних реакција које показују притворена лица и да предузме одговарајуће мере. Када је потребно, особље би такође

требало да буде у могућности да користи спољну подршку, посебно медицинску и социјалну подршку.⁵⁶

Особље центара за имигранте-притворенике има посебно тежак задатак. Пре свега, неизбежно се јављају потешкоће у комуникацији, проузроковане језичким баријерама. Друго, многе особе лишене слободе ће тешко прихватити ту чињеницу, будући да нису осумњичене за било какво кривично дело. Треће, постоји ризик стварања напетости између притвореника различитих нација или етничких група. Сходно томе, ЦПТ сматра да је од превасходне важности да надзорно особље у таквим центрима буде пажљиво одабрано и да има одговарајућу обуку. Осим што би требало да поседује развијене квалитете на пољу међуљудске комуникације, то особље би морало да буде упознато са различитим културама из којих долазе притвореници и бар неки међу особљем би требало да говоре одговарајуће стране језике. Надаље, особље би требало да буде обучено да препозна могуће симптоме стресних реакција који се јављају код притворених особа (било да се ради о пост-трауматским стрес реакцијама или реакцијама условљеним социо-културним променама), те да предузима одговарајуће акције.⁵⁷

У том контексту, ЦПТ жели да поново нагласи да особље које ради у центрима за нерегуларне мигранте има посебно тежак задатак. Сходно томе, такво особље би требало пажљиво да се бира и да добије одговарајућу обуку.⁵⁸

Особље у притворским центрима за притворене имигранте би требало пажљиво одабрати и оно би требало да добије одговарајућу обуку.

Особље би требало да поседује добро развијене вештине у области међуљудске комуникације и културолошке осведошености, имајући на уму различита порекла притвореника. Поред тога, барем неки чланови особља би требали поседовати одговарајуће знање страних језика. Такође би их требало обучити да препознају могуће симптоме стреса које показују притворене особе и да предузму одговарајуће активности.

Присуство особља женског и мушког пола може имати позитиван утицај у смислу затворског етоса и ојачати ниво нормалности у притворском објекту. Присуство женског затворског особља би требало да буде загарантовано у свим установама у којима се држе жене притворенице.

Етос окружења у којем се налази имиграциони притвор не би требао бити затворски, што значи да особље које ради у притворским имиграционим објектима не би требало да буде опремљено палицама, лисицама или бибер спрејом.⁵⁹

ПРЕПОРУКА

Министарство унутрашњих послова ће ангажовати довољно полицијских службеника за непосредан рад са странцима у Прихватилишту за странце у Падинској Скели и организовати и спровести одговарајуће обуке.

Рад Прихватилишта и службеника ангажованих у њему је под сталном контролом надлежних старешина из Управе граничне полиције, они су често присутни у Прихватилишту и пружају подршку у свакодневним потребама и активностима. Такође, врши се и контрола донетих одлука о одређивању боравка у Прихватилишту.

Полицијски службеници имају уобичајену опрему (службене палице, средства за везивање – лисице, ватрено оружје), с тиме што је уочено да не носе ову опрему када су

⁵⁶ Двадесет смерница, смерн. 10.1. и 10.3.

⁵⁷ Стандарди ЦПТ: Страни држављани лишени слободе према законима о странцима, пар. 29.

⁵⁸ Стандарди ЦПТ: Мере заштите за нерегуларне мигранте лишене слободе, пар. 77.

⁵⁹ Информативни документ ЦПТ: Имиграциони притвор, Поглавље 6. Квалификовано особље.

у смештајном делу објекта. **Ношење службених палица и друге опреме која се користи као средство принуде не подстиче развој позитивних односа између особља и странаца и НПМ похваљује поступање полицијских службеника Прихватилишта у овом погледу.** Овакво поступање је у складу и са међународним стандардима у вези са имиграционим притвором, сходно којима етос окружења у којем се налази имиграциони притвор не би требао да буде затворски.⁶⁰

У погледу језика, сви службеници знају основну комуникацију на енглеском језику. Ипак, не служе се сви странци енглеским језиком, у којим случајевима се комуникација одвија уз помоћ неког од странаца који разуме енглески. Услуге преводиоца, иако су средства за то обезбеђена, до сада нису коришћене.

НПМ је већ више пута указивао на проблем комуникације са странцима и позивао Министарство унутрашњих послова да за потребе прихватилишта за странце обезбеди услуге преводилаца за потребне језике. **Када странци не разумеју језике које користе полицијски службеници, потенцијално се ствара неразумевање у вези са питањима која су од значаја како за саме поступке који се према странцима спроводе, тако и за странце. Истовремено, помоћ преводилаца у комуникацији умногоме олакшава рад службеника који поступају према странцима.**

У одговору на последњи Извештај о надзору над принудним удаљењима странаца⁶¹ Министарство унутрашњих послова је обавестило НПМ да су услуге преводјења коришћене у свега неколико случајева у вези са поступањем према једном лицу, а обезбеђене су у сарадњи са УНХЦР,⁶² односно не ради се о средствима које је Министарство обезбедило за ову намену.

НПМ би да од Министарства унутрашњих послова добије додатне коментаре на наведено.

2.9. РАЊИВЕ КАТЕГОРИЈЕ

У Прихватилишту бораве малолетници искључиво у пратњи и смештају се у собе заједно са члановима породице. Жене се смештају саме у спаваоницу, у Анексу II, док време проводе у заједничкој просторији са осталим странцима. Током прошле године, у Прихватилишту су боравиле две жене. Прихватилиште не прима странце са инвалидитетом и нема услова за њихов боравак овде.

Нису идентификоване жртве трговине људима нити мањинске групе које могу бити у ризику од других странаца. У објекту Прихватилишта постоји могућност издвојеног смештаја за ове групе у Анексу II или у издвојеном делу Анекса I.

Прихватилиште располаже са техничком опремом неопходном за регистрацију странаца који изразе намеру да траже азил. Током 2022. године регистрована су четири странца, издате су им потврде и свима је Канцеларија за азил истовремено ограничила кретање одређивањем боравка у прихватилишту за странце. Један од њих је повукао свој захтев.

⁶⁰ Информативни документ ЦПТ: Имиграциони притвор, Поглавље 6. Квалификовано особље; Двадесет смерница, смерн. 10.2.

⁶¹ Бр. 4115-1/23 од 30. децембра 2022. год.

⁶² Акт Управе граничне полиције бр. 26-80/23 од 03. марта 2023. год.

2.10. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

Нико од странаца се тиму НПМ није пожалио на поступање полицијских службеника током њиховог боравка у Прихватилишту. Такође, странци до сада нису подносили притужбе руководству Прихватилишта.